

שוחררי החופש בעולם כולו מצדיעים לשובתים

הנרצה ודאגה

כשאנו שולחים עתה את מבטנו, בחרדה ובדאגה, לעבר השובתים, נאבקים בליבנו רגשות שונים זה בזה. האמתלה לשובתה היא כלכלית. אך מי שמביט בדיוור חי הטלוויזיה, יודע כי זוהי ההתחלה של התקוממות לאומית אמיתית, לפי מיטב המסורת הפולנית. הלאומנות הפולנית נעזרת בסימלי הכנסיה הקתולית, כפי שעשתה מזה מאות בשנים בכל המאבקים נגד התורכים המוסלמיים, הרוסים האורתודוקסיים והגרמנים הפרוטסטנטיים. איך נוכד שלא להתפלל בליבנו לניצחון ההתפרצות החדשה הזאת של רוהיה החופש האנושית?

איליה ארנבורג כתב: "גם אם יכסו את העולם כולו באספלט, גיבעול ירוק אחד יצמח ויבקיע את האספלט". פועלי גאנסק הם גיבעול ירוק כזה.

איך נוכד שלא לאהוד בליבנו את אומץ ליבם של הפולנים, המואסום ככניעת ארצם הגאה למדינת הרוסיה השכנה, אשר לה הם בזים עוד מלפני ימיו של איוואן האיום?

אילו קראנו דרור לרגשותינו, היינו רוצים בהתקוממות גדולה, שתעבור ותכבירה בכל רחבי פולין, שתגרש את הכובש הזר ואת סוכניו המקומיים, שתביא לתקומת פולין עצמאית, חופשית, ריבונית, שתהיה בת זורין לבחור במישטר החברתי הרצוי לה.

קל לתאר התקוממות כזאת, את פלישת הסובייטים, את ההתנגדות הנמרצת של הצבא הפולני אשר יחבוש שוב את כובעי המיציחה המרובעים המסורתיים, את ההתחברות הגלגהבת של חיילים ופועלים מול פני האוייב החיצוני, את הזדהות כל עמי החופש עם המאבק, את הניצחון הסופי.

אבל זהו חלום. חלום פולני. חלום מסוג החלומות שהביאו על פולין אפונות מפוארים זה רבים.

שום כוח בעולם אינו יכול לשחרר את פולין משכנתו של הענק הרוסי, שהפך בינתיים מעצמת על עולמית — כשם ששום כוח בעולם אינו יכול לשחרר את ישראל ממיקומה בלב העולם הערבי.

ב-1939 כיבדה בריטניה הגדולה את הערובה שנתנה לממשלת ורשה, ובניגוד לציפיותיו של היטלר הכריזה מילהמה על גרמניה, מפני שזו פלשה לפולין. הדבר לא הציל את הפולנים. כיום אין מדינה אחת ערבה לפולין, ואין שמץ של סיכוי שמעצמה כלשהי תסתכן ביודעין במלחמה גרעינית למענה.

פולין יכולה לזכות בתמיכה המוסרית של כל העולם — ורק כפול יודע בחשיבותו של קונסנזוס מוסרי עולמי.

אך תמיכה זו לא תוכל להפעיל יותר מאשר לחץ פסיכולוגי על הצארים החדשים בקרמלין. היא לא תוכל לעצור את הצבאות של יורשי איוואן האיום, אם יחליטו, כי האינטרס החיוני שלהם מחייב זאת.

מכאן הצורך שהפולנים ינהגו בצורה שהיתה מקובלת עליהם רק לעיתים רחוקות בהיסטוריה שלהם: בזהירות.

במצב הבינלאומי הנוכחי, יכולים הפולנים להשיג הרבה — לא רק מבחינה כלכלית, אלא גם מבחינה לאומית ומדינית. בתנאי שיציבו מראש גבולות סבירים לתיקונותיהם וזרזינותיהם.

ברגע זה יושבים בקרמלין אנשים מפוקחים, חסרי סנטימנטים (מילבד שינאת הפולנים המושרשת, שבוודאי קיימת אישם בתהיכה בצד שינאת היהודים המסורתית), ועורכים חשבון. יהיה זה טיפוח מצד הסובייטים לדכא את המרד הפולני ככוח, כל עוד הוא נשאר בגבולות סבירים.

הם הסתכנו באפגניסטאן, וזכרונות "האביב של פראג" ודיכוי עוד טריים בתודעת העולם. מכה על פולין תתקם בכל המפלגות הקומוניסטיות ברחבי תבל, תבודד את ברית המועצות באו"ם, תחוק את ארצות הברית ובעלות בריתה.

אך ייתכן כי סובייטים יסכימו לשלם מחיר זה ולהסתכן בהרפתקה נוספת, אם יפחדו מפני סיכון ביטחוני בגבול הרגיש ביותר שלהם. אם תצא פולין ממעגדה שנימה שדהם, מה יקרה בגרמניה המזרחית? בציפוינו בקיחה כהונתה? זהו הגבול.

יפרו בשעתו, כי ב-1967 פרץ משבר מדיני מפני שקצינים פולנים הרימו כוסיות לכבוד ניצחונם של צה"ל. מכיוון שמצריים זכתה או בתמיכה סובייטית, נראה להם הניצחון הישראלי כמכה לסובייטים. אנהו יכלו לחזור עתה את המחמאה וזהביע אהדתו לתנועת השחרור הפולנית. כל שוחררי החופש בעולם יכולו וחיוב להצדיע בשעה זו לפולנים האמיצים, ולתרום את חלקו להתגייסות דעת-לשובתים, הידרה. הקהל בעולם כולו לעזרתם.

שיחוד אציל קטן אחד ויחיד, מבין המאות שישובו בטיים. המלך סטאניסלאב פוניאטובסקי, שמלך על פולין בימי ביתר, ניסה לשווא לחולל את הרפורמות הדרושות. נדמה שזוהו לקח אשר הפולנים זוכרים אותו גם בימינו: שעליהם להיזהר מפני הרוי פים והגרמנים, אך שעליהם להיזהר שיכעתיים מפני עצמם.

איש אינו מפקפק בגבורתם של הפולנים. לפני 41 שנה ראה העולם המשתאה כיצד מסתערים פרישים פולניים, המוויינים בחניתות ובחרבות, בגבורה עילאית על הטנקים של היטלר, שפלו לארצם. כפי שאמר גנרל צרפתי, בהזדמנות מופרסמת אחרת: "זה נהדר, אבל זה לא מלחמה." הגבורה העילאית לא יכלה לשמש תחליף למישטר נכון, שהיה צריך לדאוג בעוד מועד להקמת גייסות-שיריון בצבא פולין.

ההיסטוריה הפולנית כולה רצופה במאורעות עטוריה הילה כאלה. הבולט ביותר הוא, כמדומה, מיבע פולני שאין לו כימעט אח ורע בתולדות העמים. בשנת 1683,

המלך סטאניסלאב: הווטו המוחלט

כאשר התורכים הגיעו אל שערי וינה ואיימו על כל מרכז אירופה, חשה האומה הפולנית לעזרת הבירה האוסטרית תוך הקרבה עצמית נדירה של עם אחד למען עם אחר. היא לא זכתה בתודה.

גבורה היא תכונה המעוררת הערצה. אך כמו כל תכונה יפה, אפשר להגזימה בה. לא פעם נדמה כי הגבורה הפולנית עוברת על גדולתה, ומטביעה תכונות הדרושות מאוד להי שררות לאומית: תכונה, שיקולידעת, זהירות.

אף אחת מן המרידות הפולניות נגד הרוסים לא חסרה גבורה. ב-1791 עמד צבא פולני זעיר בן 46 אלף איש נגד העוצמה הצבאית המקובצת של ארץ-הצארים. במרידה של 1794 קם צבא של 15 אלף איש נגד הרוסים, שיחרר את מרבית פולין, ניצח בקרבות אך הובס על-ידי העל-יונות המיספרית הכבירה של הצבא הרוסי. במרידה של 1830 פתחו פרחיקצוניה בורשה, והצבא הפולני גדל בהמהרה עד 80 אלף איש — אך העוצמה הרוסית, יחד עם הקטנות בין הסיעות הפולניות האנארכיה בחוצות ורשה, הספיקו לדיכוי המרד. המרידה של 1863 התחלה בהפגנות לאומיות, באיצטלה של טכסים דתיים, ונמשכה במילי-אשר לחמו בכבידם נשק דל, לא זכו לעזרה מן החוץ, חרף כל ההבטחות.

בימי הנאצים התקוממה ורשה נגד הוורמאכט האדיר, כדי להשתחרר בכוחות עצמה לפני שיוצא הסובייטי הגיע אליה. אך סטאלין עצר את צבאו והניח להיטלר לדכא את המרידה. גבורה היתה מצוייה תמיד בשפע, התכונה היתה מצוייה לרוב בצימזים.

(ירק דרך אגב: אלהים ירחם על מדינה שבראשה עומד אדם שחונך גם במסורת זו של גבורה פולנית חסרת-תוחלת וגם במסורת יוחנן איש-גוש-הלב, שימעון ברגיורא ושימעון בר-כוכבא!)

השבה מפורפת: האם ייתכן כי מלחמת-עולם שלישית תפרוץ באותה הארץ ובאותה העיר שבהן פרוץ מלחמת-העולם השני? פתח אדולף היטלר במלחמה בטענה, שהוא רוצה לחסל את "הפרוזודור הפולני", שהפריד בין שני חלקי גרמניה. במישטר-הדואר של דאנציג (היא גאנסק העתיקה) פתחו הפקידים הפולנים בקרבה-גננה עטור-ההילה וחסר-תוחלת. (הוא הונצח, בין השאר, בספר ובסרט תוף הפוח).

עכשיו שוב מתמקד המשבר בגאנסק. שוב מתלכדים הפולנים במאבק לאומי. שוב מאיים עליהם הצבא החזק ביותר בעולם, שוב ייתכן כי התלקחות מקומית זו עלולה לגרום לתבועה עולמית.

שוב נשואות עיניהם של כל שוחררי-החרות. כעודם אל העם המזרח הזה — בהערצה, בחשש, בדאגה.

ה קדוש-ברוך-הוא, שהביא את אברהם אבינו ואת משה רבנו לארץ בעייתית מאוד, על אם הדרך בין מצריים וארם-נהריים, בין אירופה לאסיה, בין מיוזח ומערב, לא היטיב גם עם העם הפולני בכל הנוגע למיקום מולדתו.

שום עם אינו יכול להיות מאושר כשיש לו שכן אדיר, העולה עליו פי כמה וכמה בממדיו ובעוצמתו. על אחת כמה וכמה אין עם יכול לבוא אל הנחלה ואל המנוחה כשיש לו שני שכנים כאלה.

זוהו מצבה של פולין מזה כמה מאות בשנים. היא לחוצה בין הענק הגרמני ממערב והענק הרוסי במזרח.

בתקופת-הזהרה של פולין הצליחו שליטים נבונים (היו כמה וכמה כאלה) לנהוג כפי שנהגו שליטים ישראליים נבונים (היו מעטים כאלה) בימי הבית הראשון: לתמרן בין השכנים האדירים, להתחבר פעם עם זה ופעם עם זה, להיזהר מפני הרפתקה, אך כאשר היו לפולין שליטים שחצנים או טיפשים (ופולין קוללה ברבים כאלה) היא סבלה תלאות ויטורים, שאך עמים מעטים ידעו כמותם.

הסכנה הנוראה ביותר שאיימה על פולין היתה תמיד התחברות שתי שכנותיה, הזאב הגרמני והרוב הרוסי. שגוש פעמים חולקה פולין בין רוסיה, פרוסיה ואוסטריה. בפעם הרביעית היתה חולקה בין ברית-המועצות וגרי מניה הנאצית.

אחרי 1945 נשארה פולין מופקרת לחיבוק הדוב בילבה, שדחף אותה כולה מערבה, כשהוא קורע ממנה את מחוותיה המיזרחיים, ומצרף אליה מחוזות גרמי-ניים. שהיו שייכים לפולין בעבר הרחוק.

א קה לנהוג בתבונה במצב כזה. זה קשה עוד יותר לעם המבוזר והמקולל בהיסטוריה בת 1017 שנים (אם מתחילים, כמקובל, בשנת 963, כאשר הפולנים נחקלו בגרמנים), שאין דומה לה בתולדות עמים אחרים. מאות שנים של תעמולה אנטי-פולנית, שנכתבה בידי גרמנים ורוסים, סילפו במידה רבה את יחס העולם לעם הפולני ולתרבותו. יש לו היסטוריה מפוארת, מדינית ותרבותית. היו לו מדינאים ומצביאים גדולים. לא פעם הגיע אל סף כינונה של אימפריה. מבהינת הציורה התרבותית והחינוכית הוא קדם בהרבה לרוסים. וכאשר אירופה כולה התנכרה ליהודים, גרשה ורצחה אותם, הם מצאו כפולין גייעדן של סובלנות ושגשוג.

מי שמעיין בהיסטוריה של עם זה מתרשם משתי עובי דותייעוד, הסותרות איכותו זו את זו. אך הקשורות בנשמה הפולנית כתאומות-סיאם: מצד אחד — הפטריוטיזם הפולני, שנשאף חי ותוסם אחרי מאות שנים של שילטון זר, כיבוש ודיכוי.

ומצד שני — יצר ההרסי-העצמי, שהפך את העם הפולני לאוייב המסוכן ביותר של עצמו.

הכובשים הורים מיוזח וממערב נקראו אל תוך פולין לא פעם על-ידי מיוזח פולני, שרצו בדרך זו לגבור על מתחריהן, הנסינות פולניות לקיים את שלמותה ועצמאותה של פולין, בין שני הענקים. על-ידי קיים מימשל מאוחד וצבא סדיר גדול חובלו תמיד על-ידי הפולנים עצמם. לשם כך המציאה הצלאכטה הפולנית — מעמד האצילים — המצאה פולנית מיוחדת במינה: ה-Liberum Veto, וכות-הווטו שהעניקה לכל חבר בי טייס (הפרלמנט) הפולני את הזכות לבטל כל החלטה, וקף לפור את הטיים כולה, על-ידי השמעת שתי המילים, "אינו מסכים". במשך מאות שנים שמה שיטה זו לאל כל נסיון לפעול לטובת המדינה. כל שגריר זר היה מסוגל לסכל כל החלטה של הפרלמנט הפולני על-ידי